

VABANEMISE TEE NR 4

TEGU JA VILI

NII NAGU ÕPETAS BUDDHA

VABANEMISE TEE Nr 4

TEGU JA VILI

NII NAGU ÕPETAS Buddha

Ṭhitañāṇa bhikkhu

(Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias)

Eesti Theeravaada Sangha

Aegna Meelearenduskeskus

2567 B

(2024 AD)

TEGU JA VILI – NII NAGU ÕPETAS BUDDHA

Koostaja: Auväärne Thitañāna
(Andrus Kahn, MA ja
PhD buddholoogias)

Toimetaja: Thitamedha
(Maarek Lind, BA buddholoogias)

Kirjastaja: Eesti Theeravaada Sangha Klooster

Aadress: Karnapi tee 10, Tallinn 74021

Koduleht: www.sangha.ee

Telefon: + 372 511 1115

Trükikoda: PrintStart, www.printstart.ee

ISBN: 978-9916-9624-8-0

„Tegu ja vili – nii nagu õpetas Buddha“ on dhamma kink ja mõeldud ainult tasuta jagamiseks. Seda taskuraamatut võib kopeerida, uuesti vormindada, küljendada, trükkida, avaldada ning levitada mistahes kandjal, tingimusel, et raamatu (1) koo-
piad tehakse tasuta kättesaadavaks, (2) pealkirja ja
sisu ei muudeta ning (3) tõlked vastavad algtekstile.

Sisukord

Sissejuhatus	5
Mida tähendab kamma ehk tegu?	7
Kuidas kamma tekib?	9
Mis on kamma aluseks?	13
Kuidas on tegu seotud vaatega?	17
Mis on oskuslik ja oskamatu kamma?	19
10 oskuslikku ja 10 oskamatu tegu ning vilja?	23
Mida tähendab kamma lakkamine?	31
Milline kamma toob uue sünni ja vaeva?	33
Kes määrab ja puhastab meele?	45
Kas kõik maailmas ilmnev on kamma vili?	47
Kas kollektiivne kamma on olemas?	51
Miks tuleb valest kamma õpetusest hoiduda?	53
Millest sõltub teo mõjukus?	59
Kas soov sündida mingis vallas täitub?	63
Kas iga tegu kannab vilja?	65
Kuidas teiste õnnest ja kannatusest õppida?	67
Kas kamma seaduspära on võimalik lõpuni mõista?	69
Kas ettemääratus ehk saatus on olemas?	71
Täname!	73
Eesti Theravaada Sangha tegevused	75

Sissejuhatus

Käesolev „Vabanemise tee“ sarja neljanda raamatu tekst pärineb I. Dhamma-Vinaja kogumiku (DVK) peatükist „Tegu (*kamma*)“ ning on avaldatud Eesti Theeravaada Sangha poolt loodud WDS Aegna Meelearenduskeskuses mediteerimas käinud inimeste palvel.

Raamatu tekst baseerub autentsel Buddha õpetusel (*buddhadhamma*) ja selle eesmärk on anda võimalikult igakülgne ja täpne ülevaade sellest, mida tähendab tegu ehk *kamma* (sansk: *karma*) ja teovili (*kamma-vipāka*) Buddha õpetuse kontekstis, mis on *kamma* põhjustaja, kuidas on *kamma* seotud inimese vaatega, milline on oskuslik või oskamatu *kamma* ja

vili, kes ja kuidas saab inimese meele puhastada ning mida tähendab kamma lakkamine?

„Dhamma-vinaja kogumikus“ (DVK) toodud tõlkevasted põhinevad paalikeelsetel algtekstidel. Varasemates dhamma tekstide tõlgetes võib leida originaalile lähedasemat vormi, kus puuduvad sanskritikeelsed mugandused (nt paali keeles *dhamma*, mitte sanskriti keeles *dharma*; paali keeles *kamma*, mitte sanskriti keeles *karma* jne), mida ei saa aga öelda enamike tänapäeva algtekstide tõlgete kohta. Sanskriti keelest inglise keelde ja sealt omakorda eesti keelde toodud terminid võivad olla põhjendatud mahaajaana sektipõhiste sanskriti tekstide tõlkimisel, kuid pelgalt inglisekeelsete dhamma-terminite massilise pealetungi tõttu (mis on suures osas tingitud ka algõpetuse mittetundmisest), ei ole sanskritikeelsete vastete kasutamiseks mingit tarvidust.

Paali ehk maagadhi (*māgadhī*) keel oli Buddha emakeel. Paalikeelsete terminite kasutamine käesolevas kogumikus on ühelt poolt austusavaldus Buddha nõudele mitte kasutada sanskriti keelt tema õpetuse edasiandmiseks ning teiselt poolt teenib buddhadhamma puhtuse säilitamise eesmärki.

Mida tähendab kamma ehk tegu?

„*Bhikkhud, kammata tuleb mõista, kamma põhjust ja päritolu tuleb mõista, kamma erinevust tuleb mõista, kamma vilja tuleb mõista, kamma lakkamist tuleb mõista ja kamma lakkamisele viivat teed tuleb mõista.*”¹

Paalikeelne sõna *kamma* tähendab tegu, tegutsemist, tööd (ka ehitamist, kudumist, punumist), mingit

¹ „*kammaṃ, bhikkhave, veditabbaṃ, kammānaṃ nidānasambhavo veditabbo, kammānaṃ vemattatā veditabbā, kammanānaṃ vipāko veditabbo, kammanirodho veditabbo, kammanirodhagāminī paṭipadā veditabbā.*“ – „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63. *vedeti* tunnetuslikult mõistma, kogemuspõhiselt teadma; mitte ainult teada, vaid omada (nt keskenduse teel saavutatud) kogemuspõhist tunnetuslikku taipamust.

spetsiifilist käitumist, protseduuri või tseremooniat;² samuti tähistab *kamma* teole vastava vilja (*kamma-vipāka*) ehk nn põhjus-tagajärg seaduspära, mis ütleb: „Nagu tegu, nii vili“³, ehk „Mida külvad, seda lõikad“. Antud seaduspära ei ole kõrgema jõu, müstilise olendi ega mingi jumala poolt määratud karistus ega autasu, mille inimene peab jõuetult alludes vastu võtma. Kamma seaduspära kohaselt on kamma inimese enda poolt minevikus või olevikus tehtud tahteline tegu, mille vili naaseb ühel või teisel moel kas selles või järgneva(te)s olemasolu(de)s teo tegija juurde tagasi.

² Näiteks: *apalokana-kamma*, *ukkhepaṇīya-kamma*, *uposatha-kamma*, *tajjaniya-kamma*, *tassapāpiyyasikā-kamma*, *nissaya-kamma*, *paṭiñṇākaraṇīya-kamma*, *paṭipucchākaraṇīya-kamma*, *paṭisāraṇīya-kamma*, *pabbājaniya-kamma*, *sammukhā-karaṇīya-kamma*. Vt ka Vin I.312-333.

³ PED lk 455-463.

Kuidas kamma tekib?

Buddha õpetuse kohaselt põhjustavad kamma tekkimist:

- ahnus (*lobha*), viha (*dosa*) ja pettekujutlus (*moha*) ning
- ahnusetus (*alobha*), vihatuse (*adosa*) ja pettekujutlusetus (*amoha*).

Iga ahnuse, viha ja pettekujutluse loodud kamma, neist sündinud, põhjustatud ja tekkinud kamma on oskamatu, laiduväärne, dukkhaliku viljaga ning juhib kamma tekkimisse, mitte kamma lakkamisse. Aga ahnusetuse, vihatuse ja pettekujutlusetus loodud kamma, neist sündinud, põhjustatud ja tekkinud kamma on oskuslik, mittelaiduväärne, õnneliku viljaga ning juhib kamma lakkamisse, mitte kamma tekkimisse.⁴

⁴ „Paṭhamanidāna-sutta“ AN 3.111.

Kamma ilmlemise põhjustab kontakt. „Läbistava suttas“⁵ õpetab Buddha, et tegude põhjuse päritoluks on kontakt ehk kokkupuude (*phassa*). Ühe või teise teo erinevus johtub sellest, millisesse olemasolu valda see juhib:

» » *On, bhikkhud, teod, mis juhivad niraaja kogemisse, on teod, mis juhivad loomade valla kogemisse, on teod, mis juhivad peetade sfääri kogemisse, on teod, mis juhivad inimese maailma kogemisse ja on teod mis, juhivad deeva maailma kogemisse.*”⁶

Kamma võib olla moodustatud kas (1) keha (*kāya*), (2) kõne (*vacī*) või (3) meele (*mano*) teel. „Mangosalus Rāhulale räägitud suttas“⁷ õpetas Buddha oma pojale Rāhula’le, et ka kõne on tegu. Kuna igal teol on vili, õpetas ta Rāhula’t reflekteerima oma

⁵ „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63.

⁶ „*atthi, bhikkhave, kammaṃ nirayavedanīyaṃ, atthi kammaṃ tiracchānayanivedanīyaṃ, atthi kammaṃ pettivisayavedanīyaṃ, atthi kammaṃ manussalokavedanīyaṃ, atthi kammaṃ devalokavedanīyaṃ.*“ – „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63.

⁷ „Ambalaṭṭhikarāhulovāda-sutta“ MN 61.

kõne üheksal moel, kolmes etapis ja kolmel tasandil: (1) enne kõnelemist, (2) kõnelemise ajal ja (3) peale kõnelemist, mõeldes: (1) „Kas see kahjustab mind“, (2) „Kas see kahjustab teist?“, (3) „Kas see kahjustab meid mõlemaid?“. ⁸ Sama kehtib ka kehaga ja meelega tehtud kamma ehk teo kohta.

„Upāli suttas“⁹ kinnitab Buddha joogi Dīgha Tapassī’le, et kehalisest, sõnalisest ja meelelisest teost on kõige suurema ja määravama mõjuga meelega tehtud tegu.

⁸ Pikemalt selgitab neid aspekte II. DVK ptk „Õige kõne (*sammā-vācā*)“.

⁹ „Upāli-sutta“ MN 56.

Mis on kamma aluseks?

Nii oskusliku kamma (*kusala-kamma*) kui ka oskamatu kamma (*akusala-kamma*) aluseks on tahe (kavatsus, motivatsioon) (*cetanā*) ja iha (*taṇhā*). Tahe võib olla võrsunud kõlbelisest ja oskuslikust juurest (*alobha, adosa, amoha*)¹⁰ või kõlbetust ja oskamatust juurest (*lobha, dosa, moha*). Kümme oskamatut tegu on kümne oskusliku teo vastandid.¹¹ Buddha õpetuse kohaselt ongi teo puhul olulisimaks teguriks just tahe, mis määratleb teo olemuse:

”*Bhikkhud, ma ütlen: tahe ongi tegu! Tahteline tegu tehakse sõna, keha ja meelega.*”¹²

¹⁰ „Akusalamūla-sutta“ AN 3.69.

¹¹ „Sammādiṭṭhi-sutta“ MN 9, „Pāṭaliya-sutta“ SN 42.13.

¹² „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63

Kõige rängema mõjuga on viivitusega tulemusega tegu (*ānantarika-kamma*), milleks on ema, isa või arahanti tapmine, Tathāgata haavamine ja sanghas lõhe tekitamine. Lisaks, kui inimene on kehva tarkusega, tuim või kurtumm.¹³ Need kuus tegu muudavad oskuslike omadustega teele sisenemise võimatuks (*abhabba*) isegi siis, kui kuuldakse õiget dhammat.¹⁴

Oskuslik tegu on õigel vaatel (*sammā-diṭṭhi*) ja kõlbelisel tahtel (*cetanā*) või soovil/kavatsusel (*chanda*) põhinev tegevus, mis on võrsunud kolmest oskuslikust juurest (*tīṇi kusala-mūlāni*), milleks on: (1) ahnuse puudumine (*alobha kusalamūla*), (2) viha puudumine (*adosa kusalamūla*) ja (3) pettekujutluse puudumine (*amoha kusalamūla*).¹⁵

Kolmel oskuslikul juurel põhinevast teadvusest (*pariyādinna-citta*) võrsub 10 kõlbelist ja õnne toovat käitumist, milleks on keeldumine: (1) elu hävitamisest, (2) mitteantu võtmisest, (3) naudinguid pakkuvast vales käitumisest, (4) vale rääkimisest, (5) laimu kõnelemisest, (6) karmilt kõnelemisest ning (7) tühjast ja viljatust jutust, (8) himust, (9) kuritahtlikkusest

¹³ „Kammahetukathā“ Kv 8.11.

¹⁴ „Voropita-sutta“ AN 6.87.

¹⁵ „Samgāti-sutta“ DN 33.

ja (10) valedest vaadetest. Kolmel oskamatul juurel põhinevast teadvusest võrsub 10 kõlbetut, kannatust toovat käitumist, milleks on: (1) elu hävitamine, (2) mitteantu võtmine, (3) naudinguid pakkuv vale käitumine, (4) vale rääkimine, (5) laimu kõnelemine, (6) karmilt kõnelemine, (7) tühjast ja viljatust lobisemine, (8) himustamine, (9) kuritahtlikkus ja (10) valedete omamine (ja edasiõpetamine).¹⁶

¹⁶ „Sammādiṭṭhi-sutta“ MN 9 jt.

Kuidas on tegu seotud vaatega?

Teo iseloom on vaatest tingitud. „Vale vaate suttas“¹⁷ õpetab Buddha, et keha, kõne ja meele kaudu halvasti käitujate (*du-ccarita*) ning arija teele asunute sõimajate ja laimajate (*upavāda*) teod põhinevad valel vaatel ja juhivad keha surma järel uue sünni apaaja kannatusterohkesse hävingulisse olemasollu. „Õige vaate suttas“¹⁸ õpetab aga Buddha, et keha, kõne ja meele kaudu hästi käitujate (*su-carita*) ning arija teele asunute mittesõimajate ja mittelaimajate teod põhinevad õigel vaatel ja juhivad keha surma järel uue sünni õnnelikku taevasesse olemasollu.

¹⁷ „Micchādiṭṭhika-sutta“ Iti 70.

¹⁸ „Sammādiṭṭhika-sutta“ Iti 71.

Mõlemas suttas kinnitab Buddha, et ta ei õpeta vaate, teo ja vilja vahelist seaduspära seetõttu, et on nii kuulnud mõne erakränduri (*samaṇa*) või braahmani (*brāhmaṇa*) suust, vaid sellepärast, et tal on sellekohane vahetu teadmine (*ñātam*), kuna on vaate, teo ja vilja vahelist seaduspära ise näinud (*diṭṭham*) ja nägemise kaudu ise mõistnud (*viditam*).

Mis on oskuslik ja oskamatu kamma?

Oskuslik käitumine on õige vaatega (*sammā-diṭṭhi*) kooskõlas olev tegu, mis võrsunud kolmest oskuslikust juurest, milleks on: ahnusetus, vihatuse ja pettekujutlusetus (*alobha, adosa, amoha*). Oskuslik on seotud (1) bhikkhudele annetamisega, (2) keha, kõne ja meele tasandil kõlbelise käitumisega ning (3) viie takistuse ja vormi džhaana osade (*jhānamga*) järkjärgulise peatumisega neljas vormi džhaanas (*rūpa-jhāna*) ja neljas vormita džhaanas (*arūpa-jhāna*) ehk keskenduse arendamisega. Oskusliku tegutsemise eesmärgiks on teostada arijatee ja saada arahantiks ehk jõuda sansaarast (*saṃsāra*) nibbaanasse (*nibbāna*). Sisult vastab see jaotus kolmele pälvimuslikule (*puñña*) käitumise alusele, milleks on: (1) annetamine (*dāna*), (2) kõlblus (*sīla*) ja (3) arendamine (*bhāvanā*) ehk õige keskendus (meditatsioon).¹⁹

¹⁹ „Puññakiriyavattu-sutta“ AN 8.36.

Oskuslik ei ihka võimu ja tunnistas kriitikat. Ta ei taha kasutada ära oma võimupositsiooni, ei taha teisi karistada, vangistada, varatustada, sõimata, ähvardada ega pagendada. Ta ei suhtu kriitikasse või kriitika andjasse põlgusega ning tunnistas selgitusi, miks üks või teine käitumine on mittetõene või mitteõige. Tema kõne on tõelisusele ehk olemasolevale vastav (*bhūta-vādītipi*), kõrgema eesmärgi ehk virgumise suhtes kasulik, dhammakohane (*dhamma-vādītipi*) ja vinajakohane (*vinaya-vādītipi*). Selline inimene elab õnnes, pingeta, ahastuseta ja tulisuseta (*apariḷāha*)²⁰ ning peale keha surma ootab teda uus sünd õnnelikus (*suggati*) olemasolus.

Mitteoskuslik käitumine on valel vaatel (*micchā-diṭṭhi*), mitteõigel dhammal (*asaddhamma*), ihal (*tanhā*) ja kõlbetul tahtel (*cetanā*) põhinev tegu, mis on võrsunud kolmest oskamatus juurest, milleks on: (1) ahnus (*lobha akusalamūla*), (2) viha (*dosa akusalamūla*) ja (3) pettekujutus (*moha akusalamūla*).²¹ Ahnus ja vihkamine ei saa eksisteerida küll samaaegselt, kuid need mõlemad on seotud pettekujutlusega.

²⁰ „Akusalamūla-sutta“ AN 3.69 jt.

²¹ „Samgīti-sutta“ DN 33.

„Mitteoskusliku juure sutta“²² kohaselt ihkab oskamatu võimu ega tunnista kriitikat. Buddha selgituste kohaselt iseloomustab oskamatu käitumist kriitilise mõtlemise piiratus. Oma oskamatu tegevuse kohta kriitikat kuuldes on nad põlglikud ega tunnista midagi. Nad ei püüa tunnistada endale ega selgitada teistele, miks selline käitumine on mittetõene või ebaõige. Taolise inimese kõne on ebatõene, kõrgema eesmärgi suhtes kasutu ega esinda dhammat ja vinajat. Selline inimene elab dukkhas, pinges, ahastuses ja palavikus/tulisuses ning peale keha surma ootab teda uus sünd kannatusterohkes (*duggati*) olemasolus.²³

Mitteoskuslik käitumine ei soodusta olemasolutüdimust (*nibbidāya*), kiretust (*virāgāya*), vabanemist (*nirodhā*), rahunemist (*upasamā*), ülimaid teadmisi (st üleloomulikke võimeid) (*abhiññā*), virgumist (*sambodhā*) ega nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) saavutamist.²⁴

Mitteoskuslik ei tähenda alati ebameeldivat ning oskuslik meeldivat. Buddha õpetas,²⁵ et millegi tegemine võib olla kas meeldiv või ebameeldiv ja see võib tuua kas kasu või kahju. Ta õpetas, et on asju,

²² „Akusalamūla-sutta“ AN 3.69.

²³ „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63, „Akusalamūla-sutta“ AN 3.69.

²⁴ „Aggīvaccha[gotta]-sutta“ MN 72.

²⁵ „Thāna-sutta“ AN 4.115.

mille tegemine on:

- ebameeldiv ja kahjulik – sestap ei tohiks seda mõlemal põhjusel teha;
- ebameeldiv ja kasulik – lapsik ei tee seda, kuid arukas teeb ja selle tegemine on arukale kasulik;
- meeldiv ja kahjulik – arukas ei tee seda, kuid lapsik teeb ja see osutub lapsikule kahjulikuks;
- meeldiv ja kasulik – sestap tuleks seda mõlemal põhjusel ka teha.“

10 oskuslikku ja 10 oskamatut tegu ning vilja

„Saala inimeste suttas“²⁶ selgitab Buddha braahmanitele, milline on oskamatu tegutsemise tee (*akusala-kamma-patha*), mis juhib uue sünni madalasse valda ja milline on oskusliku käitumise tee (*kusala-kamma-patha*), mis juhib uue sünni kõrgemasse valda. Buddha poolt loetletud 10 oskusliku käitumise juhust on noorbhikkhude väljaõppe aluseks ja nii bhikkhudele kui ilmi järgijatele kõlbelse käitumise vundamendiks. „Maailma päritolu suttas“ kohaselt juhib valel vaatel põhinev käitumine uue sünni apaaja kannatusterohkesse hävingulisse niraja valda (*apāyam duggatim vinipātam nirayam*) ja õigel vaatel põhinev käitumine juhib uue sünni õnnelikkude taevasesse maailma (*sugatim saggam lokam*)²⁷. Tabel 1 toob ära kokkuvõtte suttades nimetatud tegudest ja tegude tulemuste viljadest.

²⁶ „Sāleyyaka-sutta“ MN 41.

²⁷ „Aggaññasutta“ DN 27 jpt.

Tabel 1. 10 oskamatut ja kõlbetut tegu ning 10 oskuslikku ja kõlbelist tegu

	10 oskamatut tegu (<i>akusala kamma</i>) ehk dukkhat toovad käitumist (<i>duccarita</i>)	10 oskuslikku tegu (<i>kusala kamma</i>) ehk õnne toovad käitumist (<i>sucarita</i>)
Juur (<i>mūla</i>)	Ahnus (<i>lobha</i>), viha (<i>dosa</i>) ja pettekujutus (<i>moha</i>)	Ahnusetus (<i>alobha</i>), vihatus (<i>adosa</i>) ja pettekujutluse puudumine (<i>amoha</i>)
Kehaline käitumine (<i>kāya-</i> <i>kamma</i>)	1) Elu võtmine (<i>pāṇātipāta</i>) Kui inimene on mõrvarlik, veriste kätega, peksab, on elusolendite suhtes vägivaldne ning halastamatu.	1) Elu võtmisest keeldumine (<i>pāṇātipātā paṭivirata</i>) Kui elu hävitamisest loobunu keeldub elu hävitamast, paneb maha malaka ja relva/ noa/mõõga, on hoolikas, lahke ning kaastundlik kõikide elusolendite suhtes.
	2) Mitteantust võtmine (<i>adinnādāna</i>) Kui inimene varastab metsas või külas teiste vara ja omandit.	2) Mitteantust keeldumine (<i>adinnādāna paṭivirata</i>) Ei võta midagi, mida pole käest kätte antud.
	3) Naudingut pakkuv vale käitumine (<i>kāmesu micchā-</i> <i>cāra</i>) On seksuaalsuhtes naisega, kes on oma ema, isa, nii ema kui isa, venna, õe, või sugulaste/hõimu eestkoste all; dhamma [kõlblusjuhiste] kaitse all, või kel on abikaasa; kelle rikkumine on seadusega karistatav; või kes on ehitud kihluse märgiks vanikuga. Bhikkhu puhul igasugune vale naudinguid pakkuv käitumine.	3) Naudinguid pakkuvast valest käitumisest keeldumine (<i>kāmesu micchā-</i> <i>cāra paṭivirata</i>) Ei ole seksuaalsuhtes naisega, kes on oma ema, isa, nii ema kui isa, venna, õe, või sugulaste/hõimu eestkoste all; dhamma [kõlblusjuhiste] kaitse all, või kel on abikaasa; kelle rikkumine on seadusega karistatav; või kes on ehitud kihluse märgiks vanikuga. Bhikkhu puhul igasugusest naudinguid pakkuvast valest käitumisest keeldumine.

Kõneline käitumine (<i>vacī-</i> <i>kamma</i>)	4) Vale rääkimine (<i>musā-</i> <i>vāda</i>) Koosolekul, assamblees, perekonnakoosolekul, gildi kogunemisel või kuninglikus kohtus tunnistajana esinedes tunnistab mitte teades „ma tean“, teades „ma ei tea“, mitte näinuna „ma nägin“ ja nähtuna „ma ei näinud“, rääkides teadlikult valet enda või kellegi teise maise eesmärgi nimel.	4) Vale rääkimisest keeldumine (<i>musā-vāda</i> <i>paṭivirata</i>) Koosolekul, assamblees, perekonnakoosolekul, gildi kogunemisel või kuninglikus kohtus tunnistajana esinedes ei tunnista mitte teades: „ma tean“, teades: „ma ei tea“, mitte näinuna: „ma nägin“ ja näinuna: „ma ei näinud“, ega räägi teadlikult valet enda või kellegi teise maise eesmärgi nimel.
	5) Laimu kõnelemine [=lahutav kõne] (<i>pisunā-</i> <i>vāca</i>) Kuulnud midagi siin, kordab ta seda mujal, et inimesi eraldada; ta lahutab neid, kes on ühtsed, loob lahkkelisid, naudib lahutamist ja tunneb rõõmu inimeste lahkumemisest/ eraldumistest; räägib eri gruppidesse koonduvat käitumist põhjustavate sõnadega.	5) Laimu kõnelemisest keeldumine (<i>pisunā-vāca</i> <i>paṭivirata</i>) Ta hoidub lahkavamu tekitavast kõnest sellest loobudes. Mida ta on kuulnud siin, ei räägi ta seal, et lahutada neid inimesi nondest. Mida ta on kuulnud seal, ei räägi ta siin, et lahutada noid inimesi nendest. Nii lepib ta neid, kes on lahku läinud ja liidab veelgi neid, kes on koos; ta armastab koosmeelt, rõõmustab koosmeeles, naudib koosmeelt ja räägib seda, mis loob koosmeelt.
	6) Karm kõne (<i>pharusā-</i> <i>vāca</i>) Jämedate, raskete, teisi haavavate/solvavate, teistele haigettegevate, vihaga ümbritseva ja keskdumist mittesoodustavate sõnade kasutamine.	6) Karmist kõnest keeldumine (<i>pharusā-vāca</i> <i>paṭivirata</i>) Ta hoidub karmist kõnest sellest loobudes. Ta räägib sõnadega, mis on inimeste jaoks mahedad, õrnad ja südamlikud, viisakad, veetlevad ning meeldivad.

Kõneline käitumine (<i>vacī-</i> <i>kamma</i>)	7) Tühi loba (<i>samphappalāpa</i>) S.o mitte õigeaegne/ mitteajastatud jutt, mittefaktiline ehk tegelikkusega mittekooskõlaline jutt, mittekasulik jutt mitedhammakohane ehk dhammale vastanduv jutt, mittevinajakohane ehk vinajale vastanduv jutt; rääkimine sõnadega, mis on väärtusetud, mitteõigeaegsed/ mitteajastatud, ebamõistlikud, seosetud/laialivalguvad ja seotud mittekasulikuga.	7) Tühjast lobast keeldumine (<i>samphappalāpa paṭivirata</i>) Ta hoidub tühjast lobast sellest loobudes. Ta räägib sobival ajal, sellest mis on kooskõlas faktidega ehk tegelikkusega (nii nagu asjad tõeliselt on), kooskõlas kõrgema eesmärgiga, dhamma ja vinajaga. Ta räägib sõnadega mis on väärtuslikud, kohased, mõistlikud, konkreetsed ja kasulikud ehk eesmärgipärased.
	8) Himu (<i>abhijjhā</i>) Teise vara ja omanduse himustamine, mõeldes: „Oh, kui vaid temale kuuluv oleks minu oma!“	8) Himust keeldumine (<i>abhijjhā paṭivirata</i>) Ei himusta teise vara ja omandust, mõeldes: „Oh, kui vaid temale kuuluv oleks minu oma!“
Meeleline käitumine (<i>mano-</i> <i>kamma</i>)	9) Kuritahtlikkus (<i>vyāpāda</i>) S.o kuritahtlik teadvus ja pahameelne mõte: „Et see olend oleks surnud, tapetud, surmatud, tükeldatud, hävitatud või mahanotitud!“	9) Kuritahtlikkusest keeldumine (<i>vyāpāda paṭivirata</i>) S.o mittekuritahtlik teadvus ja mittekurimeelne mõte: „Olgu olendid vaenulikkusest, muredest ja hädadest vabad, püsigu nad õnnes!“

Meeleline käitumine (<i>mano-</i> <i>kamma</i>)	10) Valed vaated (<i>micchā-</i> <i>diṭṭhi</i>) S.o vale vaade, väärnägemus, mille kohaselt ei ole andmist, ei ole ohverdamist, ei ole annetamist, ei ole häid/ õnnelikke ega halbu/ kannatuslikke teo tagajärgi ega vilju; ei ole seda maailma, ei ole teist maailma; ei ole ema, ei ole isa, ei ole olendeid ilmunud; ei ole maailmas erakrändureid ega braahmane, kes on õiget teed õigesti järginud ja kuulutavad [õiget teed] selles maailmas ning teises maailmas (tulevikus), ülima teadmise teostanud.	10) Valedest vaadetest keeldumine (<i>micchā-diṭṭhi paṭivirata</i>) S.o õige vaade, veatu nägemus, mille kohaselt on andmine, on ohverdus, on annetamine, on heade/õnne toovate ja halbade/ kannatuslike tegude tagajärjed ja viljad; on olemas see maailm, on teine maailm; on olemas ema, on isa, on ilmunud olendid; on olemas maailmas erakrändureid ja braahmane, kes on õiget teed õigesti järginud ja kuulutavad [õiget teed] selles maailmas ning teises maailmas (tulevikus), ülima teadmise teostanud.
	„Sammādiṭṭhi-sutta“ MN 9, „Cunda-sutta“ AN 10.176, „Paṭhamasañcetanika-sutta“ AN 10.217, „Pātaliya-sutta“ SN 42.13, „Sāleyyaka-sutta“ MN 41 jpt	

Buddha õpetuse kohaselt juhivad (1) vale vaate omamine ja oskamatu käitumine, (2) teisi vale vaate omaksvõtmisele või oskamatule käitumisele julgustamine (samādapeti), (3) vale vaate või oskamatu käitumise kiitmine (*samanuñño*) ning (4) vales vaatest ja oskamatust käitumisest ülistavalt rääkimi-

ne (*vaṇṇam bhāsati*) uue sünni kannatusterohkasse niraja valda.²⁸

Teovili võib ilmnedas selles elus (*ditṭheva*), järgmises uues sünnis (*upapajjati*) või mõnes teises järgnevas ringluses (*apare vā pariyāye*). **Tegude lakkamine** (*kamma-nirodha*) toimub tegude põhjuse päritolu (*nidāna-sambhava*) ehk kokkupuute (*phasso*) lakkamise läbi.²⁹

Kuna kõik maine jääb keha surses maha ning ainus, mille inimene kaasa võtab, on tema teod, rõhutas Buddha oskuslike ja pälvimuslike tegude olulisust. „Teises lastetuse suttas“ õpetab Buddha:

” Teravili, jõukus, hõbe ja kuld
või mis tahes muu omand seal on,
orjad, töölised, töötajad ja
ülalpeetavad –
kõigi nendeta tuleb minna,
kõik see jääb maha.
Kuid, mis tehtud keha,

²⁸ „Pānātipāṭi-pāṭi“ AN 4.264, „Adinnādāyī-pāṭi“ AN 4.265, „Micchācārī-pāṭi“ AN 4.266, „Musāvādī-pāṭi“ AN 4.267, „Pisūṇavācā-sutta“ AN 4.268, „Pharusavācā-sutta“ AN 4.269, „Samphappalāpa-sutta“ AN 4.270, „Abhijjhālu-sutta“ AN 4.271, „Byāpannacitta-sutta“ AN 4.272 ja „Micchādītṭhi-sutta“ AN 4.273.

²⁹ „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63.

*sõna ning meelega,
see on tõesti tema oma,
selle võtab ta kaasa
nagu varju, mis temast ei lahku.
Seepärast peaksite käituma
hüveliselt,
panustama järgmisesse ellu.
Pälvimused ületavad selle
maailma ja on olenditele toeks
järgmises elus.* ”³⁰

³⁰ „Dutiyaaputtaka-sutta“ SN 3.20.

Mida tähendab kamma lakkamine?

„Teo lakkamise suttas“³¹ õpetab Buddha, et oma olemuselt jaotuvad teod kolmeks: (1) mineviku tegu, (2) oleviku tegu ja (3) teo lakkamine. Silma, kõrva, nina, keelt, keha ja meelt tuleks pidada mineviku teost väljakasvanud moodustiseks. Oleviku tegu on nüüd ja praegu keha, kõne või meele kaudu tehtav tegu. Teo lakkamine tähendab kehalise teo, kõnelise teo ja meelelise teo lakkamise läbi vabanemist, mis saavutatakse teo lakkamisele viiva tee ehk arija kaheksaosalise tee (*ariyo aṭṭhamgiko maggo*) teostamise läbi. Samas suttas manitseb Buddha tegude ja teoviljade loomise lõpetamiseks meelt trennima, juhendades bhikkhusid:

³¹ „Kammanirodha-sutta“ SN 35.146.

᳚ ᳚ *Bhikkhud, need on puude juured, need tühjad eluruumid. Bhikkhud, harjutage džhaanat, ärge olge hooletud, et pärast ei tuleks kahetseda. See on minu juhis teile.*³²

³² „Kammanirodha-sutta“ SN 35.146. Sama toob ära ka „Dutiyaaputtaka-sutta“ SN 43.1, „Dutiyaadhammavihāri-sutta“ AN 5.74, „Maggaṅga-sutta“ SN 43.11, „Dvedhāvitakka-sutta“ MN 19 jt.

Milline kamma toob uue sünni ja vaeva?

Buddha õpetas, et tegu on nagu põld (*kamma khetta*), teadvus kui seeme (*viññāṇa bīja*) ja iha kui niisutus (*taṇhā sneha*).³³ Ta manitses bhikkhusid juba esilekerkinud oskamatud dhammad ületama (*abhibhuyya*), mis võimaldab elada vabana oskamatudest meeleaseisunditest. Vastasel korral juhivad aga oskamatud dhammad oskamatusse käitumisse, mis juhib uue sünni kannatusterohkesse valda.³⁴ Näiteks õpetas Buddha „Devadatta läbikukkumise suttas“³⁵, et Devadatta ebaõnnestumise ja nirajasse langemise põhjuseks olid kaheksa mitteõiget dhammat, milleks olid: (1) saamine (*lābhena*) ja (2) mittesaamine

³³ „Dutiyaabhava-sutta“ AN 3.77.

³⁴ „Devadatta-sutta“ KN Iti 89 ja „Vinayapiṭaka“, „Saṅghabhedakakkhandhaka“ Kd 17.

³⁵ „Devadattavipatti-sutta“ AN 8.7.

(*alābhena*), (3) kuulsus (*yasena*) ja (4) kuulsusetus (*ayasena*), (5) austamine (*sakkārena*) ja (6) mitte-austamine (*asakkārena*) ning (7) kurjusenälg (*pāpicchatā*) ja (8) kurjad sõbrad (*pāpa-mitta*). Et saavutada oskamatust kammast vabanemine, tuleb kokkupuude kõikide oskamatute dhammadega katkestada kohe, kui need meeles ilmnevad.

Mitteoskuslik käitumine hoiab olendeid sansaaras, suurendab dukkhat ning mõjub inimesele hävitavalt. Buddha õpetas, et ahnus, viha, pettekujutus, kurjust täis teadvus ja vägivaldsus hävitavad inimese, nagu hävib pehme südamikuga banaanipluu, mis iseenda banaanikobarate raskuse all kokku vajub.³⁶ Ta õpetas:

“*Mesi!*” – mõtleb lapsik, kuni
kurjus ei ole küpsenud.
Kui aga kurjus on küpsenud,
siis tuleb dukkha!³⁷

Sünd toimub kooskõlas eelmise olemasolu tegudega. Vastupidiselt arvamusele, et vastsündinu on „süütu“ ja „sünnib puhta lehena“, on Buddha õpetuse kohaselt uus sünd, sündimise koht ja viis, perekond, kus

³⁶ „Mūla-sutta“ KN Iti 50; „Purisa-sutta“ SN 3.2 ja „Loka-sutta“ SN 3.23.

³⁷ KN Dhp 69.

sünd toimub, lapse tervislik ja vaimne seisund jms varasemas olemasolus tehtud tegude vili.³⁸ Sestap ei ole vastsündinu meel ei täielikult „puhas“ ega „süütu“, vaid sisaldab latentstes olekus oskuslikke ja oskamatuid meeolemadusi, millel on kalduvus soodsate tingimuste tekkides esile kerkida.³⁹

„Lühem kamma jaotuse sutta“⁴⁰ kirjeldab lugu sellest, kuidas braahmanist õpilane nimega Subha Todeyyaputta (Todeyya poeg) küsis Buddhalt, mis on need põhjused ja tingimused, miks (1) osad inimesi peetakse madalamaks (*hīna*) ja teisi kõrge- maks (*pañīta*), (2) miks osad on lühikese elueaga (*appāyukā*) ja teised pika elueaga (*dīghāyukā*), (3) osad kehva tervisega (*bavhā-bādhā*) ja teised hea tervisega (*appā-bādhā*), (4) osad halva jumeaga/väljanägemisega (*dubbhaññā*) ja teised hea jumeaga/väljanägemisega (*vaññavanto*), (5) ühed vähese mõjuga (*appesakkhā*) teised suure mõjuga (*mahesakkhā*), (6) ühed vähese varaga (*appa-bhogā*) ja teised suure varaga (*mahā-bhogā*), (7) osad madalast hõimust (*nīcakulīnā*) ja teised kõrge hõimust (*uccakulīnā*), (8) osad kehva tarkusega (*duppaññā*) ning teised on tarkuse saavutanud (*paññavanto*). Kuulanud ära

³⁸ „Cūḷakammavibhaṅga-sutta“ MN 135.

³⁹ „Mahāmālukya-sutta“ MN 64.

⁴⁰ „Cūḷakammavibhaṅga-sutta“ MN 135.

õpilase küsimused, vastas Buddha:

”*Õpilane, olendid on tegude omanikud, tegude pärijad, tegudest põlvnenud, tegude sugulased ja tegude varjupaigas. Tegu eristab olendid madalaks ja kõrgeks.*”

Õpilase palve peale seda selgitada, õpetas Buddha, et on nii naisi kui mehi, kes võtavad elu, on mõrvarlikud, veriste kätega, kes peksavad, on elusolendite suhtes vägivaldsed ning halastamatud. Selliste tegude tõttu sünnivad nad pärast keha surma uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab tal olema lühike eluiga. Kes aga loobub elu võtmisest, hülgab elusolendite tapmise, paneb malaka ja mõõga maha ning suhtub õrnalt, sõbralikult ja kaastundlikult kõikidesse elusolenditesse, sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema pikaealine.

Kui mõni naine või mees kahjustab elusolendeid käe, mätta, malaka või relvaga, siis sünnib ta pärast

keha surma uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema haiglane ja põdur. Kes aga loobub elusolendite kahjustamisest käe, mätta, malaka või relva/noaga/mõõgaga, sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema mittehaiglane ehk terve.

Kui mõni naine või mees on sageli vihane ja pahur, ärritub avalikult ka väikese kriitika peale ning muutub ärritunuks, kangekaelseks, jonnakaks, vihaseks või kibestunuks, siis sünnib ta pärast keha surma uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema halva jumeaga/väljanägemisega (*dubbaṇṇā*). Kes aga ei ole vihane ega pahur, ei muutu ka suure kriitika peale ärritunuks, kangekaelseks, jonnakaks, vihaseks või kibestunuks, see sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema armsa väljanägemisega (*pāsādika*).

Kui mõni naine või mees on kademeelne, tõre ja solvunud ning kadestab teiste saavutusi, mõjukust, lugupidamist, ülistamist või austamist, siis sünnib ta

pärast keha surma uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema vähese mõjuga (*appesakkhā*). Kes aga ei ole kademeelne, tõre ja solvunud ega kadesta teiste saavutusi, mõjukust, lugupidamist, ülistamist või austamist, see sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema suure mõjuga (*mahesakkhā*).

Kui mõni naine või mees ei tee erakränduritele ja braahmanitele sobilikke annetusi, milleks võib olla toit, vesi, riided, sobiv magamis- ja eluase puhkamiseks ning meele arendamiseks, valgusti, ravimid vm bhikkhule sobilik kingitus, siis sünnib ta pärast keha surma apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema vähese varaga (*appabhogā*). Kes aga teeb erakränduritele ja braahmanitele sobilikke annetusi, sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema suure varaga (*mahā-bhogā*).

Kui mõni naine või mees on jäik ja kange ja ennasttäis, ei avalda austust sellele, kellele peaks austust

avaldama, ei tõuse üles selle juuresolekul, kelle puhul peaks üles tõusma, ei austa, keda tuleks austada, ei käitu lugupidavalt, südamlikult ega hindavalt, siis sünnib ta pärast keha surma apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema madalast hõimust/suguvõsast. Kes aga ei ole jäik ja kange ega ennasttäis, avaldab austust kellele peaks austust avaldama, tõuseb üles selle juuresolekul, kelle puhul peaks üles tõusma, austab, keda tuleks austada, käitub lugupidavalt, südamlikult, lahkelt ja hindavalt, sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, siis sünnib ta kõrges hõimus ehk suguvõsas (*uccākulīnā*).

Kui mõni naine või mees ei külasta munkasid, et küsida, mis on oskuslik ja mis on oskamatu, mis on laiduväärne ja mis on mittelaiduväärne, mida tuleks arendada ja mida ei tuleks arendada, millised teod põhjustavad pikaajalise mittekasu/kahju ja kannatuse ning millised teod põhjustavad pikaajalise kasu ja õnne, siis sünnib ta pärast keha surma uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kui selline inimene peaks sündima inimeste vallas, saab ta olema kehva tarkusega. Kes aga külastab munkasid, et küsida, mis on oskuslik ja mis on oska-

matu, mis on laiduväärne ja mis on mittelaiduväärne, mida tuleks arendada ja mida ei tuleks arendada, millised teod põhjustavad pikaajalise mittekasu/kahju ja kannatuse ning millised teod põhjustavad pikaajalise kasu ja õnne, sünnib peale keha surma õnnelikus taevases maailmas. Kui ta peaks aga sündima inimeste maailmas, saab ta olema suure tarkusega.

Tegu (<i>kamma</i>)	Teovili (<i>kamma-vipāka</i>)
Elu võtmine, mõrvamine, peksumine, vägivald ja halastamatus elusolendite suhtes	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas 2. sünd inimeste maailmas, kuid väga lühikese elueaga
Elu võtmisest loobumine, elusolendite tapmise hülgamine, relva/noa/mõõga maha panemine, õrnalt, sõbralikult ja kaastundlikult kõikidesse elusolenditesse suhtumine	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema pikaeline
Elusolendite kahjustamine käe, mätta, malaka või relva/noaga/mõõgaga	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas 2. sünd inimeste maailmas haige ja põdurana
Elusolendite kahjustamisest käe, mätta, malaka või relva/noaga/mõõgaga loobumine	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema mittehaiglane/terve

Tegu (<i>kamma</i>)	Teovili (<i>kamma-vipāka</i>)
Viha, rahutu/pahurus; isegi vähestele kriitikal reageerimine ärrituse kangekaelse jonnakuse, vimma, viha ja kibestumisega	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas 2. sünd inimeste maailmas halva jume ja halva väljanägemisega
Viha ja rahutuse/pahuruse puudumine; isegi suurele kriitikal reageerimine, ilma ärrituse, kangekaelse jonnakuse, vimma, viha ja kibestumiseta	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema armsa väljanägemisega
Kademeelsus, tõredus, solvumine; teiste saavutuste ja au, austuse, olulisuse/lugupidamise, austusavalduste, südamlikkuse, tervitamise/ülistamise ja pühitsemise kadestamine	1. Sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema väheste mõjuga
Kademeelsuse, tõreduse ja solvumise puudumine; teiste saavutuste ja au, austuse, olulisuse/lugupidamise, austusavalduste, südamlikkuse, tervitamise/ülistamise ja pühitsemise mittekadestamine	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema suure mõjuga
Erakränduritele ja braahmanitele sobilike annetuste – toit, vesi, riided, sõidukid, vanikud, lõhnasalvid, sobivad magamis- ja eluasemed ning valgustid – mittetegemine	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraaja vallas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema väheste varaga

Tegu (<i>kamma</i>)	Teovili (<i>kamma-vipāka</i>)
Erakränduritele ja braahmanitele sobilike annetuste – toit, vesi, riided, sõidukid, vanikud, lõhnasalvid, sobivad magamis- ja eluasemed ning valgustid – tegemine	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema suure varaga
Karmus/jäikus ja eneseuhkus/ennasttäis olek, austuse mitteavaldamine sellele, kellele peaks austust avaldama, mitteülestõusmine selle juuresolekul, kelle juuresolekul peaks üles tõusma, selle mitte austamine, keda tuleks austada, lugupidavalt, südamlikult, lahkelt, tunnustavalt ja austavalt mittekäitumine	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas 2. sünd inimeste maailmas, madalas hõimus/suguvõsas
Karmuse/jäikuse ja eneseuhkuse/ennasttäis oleku puudumine, austuse avaldamine sellele, kellele peaks austust avaldama, ülestõusmine selle juuresolekul, kelle juuresolekul peaks üles tõusma, selle austamine, keda tuleks austada, lugupidavalt, südamlikult, lahkelt, tunnustavalt ja austavalt käitumine	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, kõrges hõimus/suguvõsas

Tegu (<i>kamma</i>)	Teovili (<i>kamma-vipāka</i>)
Erakrändurite ja braahmanite mittekülastamine, küsimaks mis on oskuslik ja mis on oskamatu, mis on laiduväärne ja mis on mittelaiduväärne, mida tuleks arendada ja mida ei tuleks arendada, millised teod põhjustavad mulle pikaajalise mittekasu/kahju ja kannatused ning millised teod põhjustavad mulle pikaajalise kasu ja õnne	1. sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema kehva tarkusega
Erakrändurite ja braahmanite külastamine, küsimaks mis on oskuslik ja mis on oskamatu, mis on laiduväärne ja mis on mittelaiduväärne, mida tuleks arendada ja mida ei tuleks arendada, millised teod põhjustavad mulle pikaajalise mittekasu/kahju ja kannatused ning millised teod põhjustavad mulle pikaajalise kasu ja õnne	1. sünd õnnelikus taevases maailmas 2. sünd inimeste maailmas, saab olema suure tarkusega
„Cūlakammavibhaṅga-sutta“ MN 135, Duccaritavipāka-sutta AN 8.40 jt	

Sama põhimõtte esineb „Tānamatuse suttas“⁴¹ kus Buddha õpetab, et neli dhammat: (1) kehaline halb käitumine, (2) kõneline halb käitumine ja (3) meeleline halb käitumine ning (4) tänamatus (*akataññutā*)

⁴¹ „Akataññutā-sutta“ AN 4.213.

ja tehtu (olemuse) mitteteadmine [tegu mittehindav, mittetunnustav käitumine] (*akataveditā*) – juhivad uue sünni nirajasse. Aga (1) kehaline hea käitumine, (2) kõneline hea käitumine ja (3) meeleline hea käitumine ning (4) tänulikkus ja tehtu (olemuse) teadmine [tegu hindav, tunnustav käitumine] – juhivad uue sünni taevasse.

Kes määrib ja puhastab meele?

Buddha õpetuse kohaselt saab meele määrida vaid inimene ise ja vaid inimene ise saab meele puhastada. Sestap on Buddha on korduvalt rõhutanud oma tegude eest vastutuse võtmist, õpetades:

„*Tõesti, ise tehakse halba, ise end määritakse.
Ise jäetakse halb tegemata, ise end puhastatakse.
Puhtus ja ebapuhtus on meie enda omad, keegi ei saa teist puhastada.*”⁴²

⁴² KN Dhp 165.

᳚ Tapja saab tapja,
 vallutaja saab vallutaja,
 teotaja saab teotaja ja
 kurjategija selle, kes teeb kurja,
 vihane leiab vihaga täitunu;
 kuna teod naasevad,
 siis ka röövlilt röövitakse.”⁴³

„Moodustiste suttas“⁴⁴ õpetab Buddha, et maailmas leidub kolme tüüpi isikuid. (1) Ühed loovad valulikke keha-, kõne- ja meelemoodustisi, mille tulemuseks sünnivad nad valulikus maailmas ning kogevad valuliste kokkupuudete läbi valulisi tundeid, nagu nt niraja olendid. (2) Teised loovad valutuid keha-, kõne- ja meelemoodustisi, mille tulemusena sünnivad nad valutus maailmas ning kogevad valutute kokkupuudete läbi valutuid, meeldivaid tundeid, nagu nt püsiva säruga deevad. (3) Kolmandad loovad valulikke ja ka valutuid keha-, kõne- ja meelemoodustisi, mille tulemusena sünnivad nad maailmas, kus kogetakse nii valuliste kui valutute kokkupuudete kaudu valulisi ja valutuid tundeid, nagu nt inimesed, ühed deevad ja need, kes on määratud enda tegude poolt puhastustules kannatama.

⁴³ „Dutiyasāṅgāma-sutta“ SN 3.15.

⁴⁴ „Saṃkhāra-sutta“ AN 3.23.

Kas kõik maailmas ilmnev on kamma vili?

Kuigi ilmnev tekib vastavalt sõltuvusliku tekkimise seaduspärale,⁴⁵ ei ole kõik teovili. Ka Buddha eluajal oli mitmeid sekte, kel olid valed vaated ning kes lubasid järgijatele virgumist, kuid juhtisid inimesed hoopis veelgi suuremasse dukkhasse. „Sektide aluste suttas“⁴⁶ kirjeldab Buddha valesid õpetusi, mida järgisid tolle aja erinevad erakrändurite ja braahmanite sektid ning mis õpetasid järgmisi valesid dhammasid:

1. See, mida inimisik kogeb, õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – kõik see on mineviku põhjustatud (= *pubbe-kata-vāda*).

⁴⁵ Vt DVK I, ptk „Sõltuvuslik tekkimine (*paṭiccasamuppāda*)“.

⁴⁶ „Tittthāyatana-sutta“ AN 3.61.

2. See, mida inimesik kogeb, õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – kõik see on issand-looja põhjustatud (= *issara-nimmāna-vāda*).
3. See, mida inimesik kogeb, õnne, dukkhat või ei dukkhat ega õnne – kõik see on põhjusega (= *ahetu-vāda*).

Üks ja sama tegu ei too kõikidele inimestele ühte ja sama vilja. Vilja ilmumist ja selle tugevust mõjutavad näiteks inimese kõlblisus, teadvusseisund, tarkuse tase, üldine oskuslikkus jm tegurid. Suttas nimega „Näpuotsatäis soola“⁴⁷ õpetab Buddha, et kui väide „Seda, mida inimene teeb, seda ta ka kogeb“ (*yathā yathāyaṃ puriso kammaṃ karoti tathā tathā taṃ paṭisamvediyatī*) vastaks tõele, ei saaks püha ehk brahmalikku elu elada (*brahma-cariya*), ega oleks võimalik dukkhat lõpetada. Näiteks võib väiksem kuri tegu viia ühe inimese nirajasse, samas kui teine saab sarnase teoviljad kätte selles elus inimeste maailmas. Esimese näite puhul ei ole inimene arendanud (1) keha (st hingamise ja keha teadvustamist), (2) kõlblust (st järginud viit kõlblusjuhust), (3) teadvust (st rahu ja džhaanat) ega (4) tarkust (st õppinud õiget dhammat ja harjutanud läbinägemist); (5) ta on väiklane, enesekeskne ja viibib

⁴⁷ „Lonakapalla-sutta“ AN 3.100.

dukkhas. Kui selline inimene paneb toime väiksema kuriteo, võib see viia ta nirajasse. Kui aga inimene on arendanud keha, kõlblust, teadvust ja tarkust, ei ole väiklane vaid on suuremeelne ning arendab ja viibib piiritus ehk neljas brahmavihaaras, siis kogeb ta väiksemat sorti kuriteo vilja selles elus kuni kamma mõju täieliku ammendumiseni, ega räägi enam sellest (vältimaks uue oskamatu kamma teket).⁴⁸

Näiteks, kui lahustada väiksem kogus soola tassitäies vees, muutub vesi joogikõlblmatuks, kuid kui sama soola kogus lahustada Gangese jões, ei muutu vesi ei soolaseks ega joogikõlblmatuks. Samamoodi viib väiksem kuri tegu ühe inimese nirajasse ja teine kogeb selle vilju selles elus, siin ja praegu, mõnikord vaid hetke jooksul. Samuti, on juhtumeid, kus vähese varaga inimene mõistetakse väikese varguse eest vangi, kuid sama teo eest suure varaga inimene pääseb vangistusest. Nii kogeb üks väikese kurja teovilju juba selles elus, teine aga sünnib nirajas.

⁴⁸ Keha ja teadvuse arendamisest räägib ka „Mahāsaccaka-sutta“ MN 36 ning keha, kõlbluse, teadvuse ja tarkuse (*abhāvitakāyā abhāvitasīlā abhāvitacittā abhāvitapaññā*) arendamisest „Bhāradvāja-sutta“ SN 35.127.

Märkus: nn birma abhidhamma koolkonnas laialt levinud terminid *ahosi-*, *janaka-*, *garuka-*, *bahula-*, *upathambhaka-*, *upaghātaka-*, *upapīlaka-*, *maranāsanna-* ja *upacchedaka-kamma* ei sisaldu „Suttakorvis“ ega „Abhidhammakorvis“, vaid pärinevad hiljem kirjutatud selgitustest.

Seega ei tähenda teo seaduspära seda, et kui inimene lööb teist, siis teine lööb lööjat vastu, vaid seda, et iga teo eripära sõltub tahtest, selle aluseks olevast juurest ning keha, kõlbluse, teadvuse ja tarkuse arendatusest ning selle teovilja kogetakse viisil ja kangusega, nagu seda teo seaduspärale vastavalt tuleb kogeda.

Buddha on õpetanud, et iha põhjustab klammerdumise (*taṇhāpaccayā upādāna*) ja klammerdumine põhjustab omakorda olemasolu (*upādānapaccayā bhavo*).⁴⁹

⁴⁹ „Upanisa-sutta“ SN 12.23.

Kas kollektiivne kamma on olemas?

Buddha lükkas tagasi teo vilja ülekandumise ja kollektiivse teo ja vilja spekulatsioonid. Ükski tajuv olend – ei inimene („minaks“ nimetatav), lind, loom, roomaja, kala, deeva, brahma ega keegi muu, ei ole midagi enam, kui kolme kamma ukse ehk (1) keha, (2) kõne ja (3) meele kaudu tahteliselt loodud teole vastava vilja ajutine manifestatsioon, kes ilmneb mõnes olemasoluvallas nime ja vormi (*nāma-rūpa*) ajutise ühendusena.⁵⁰ Nii soovimatu kui ka soovitu ilmnemine ei ole põhjustatud teiste inimeste, kogukonna, jumala, universumi, saatuse ega pimedate ja kontrollimatu juhuse poolt, vaid on inimese enda eelmistes eludes või käesolevas elus toime pandud teo vili. Kammat ega kamma vilja ei ole võimalik

⁵⁰ „Nibbedhika-sutta“ AN 6.63.

teisele inimesele „üle kanda“. Kuigi osad mitte-theeravaada sektid õpetavad ka tänapäeval nn jagatud ehk kollektiivse kamma teooriat (peamiselt tiibeti budism ehk vadžrajaana), pole see Buddha õpetusega kooskõlas. Buddha on öelnud, et iga inimene on ise kamma looja ja omanik. Keegi ei saa teha teisele kammad ega võtta tema teovilja enda kanda. Näiteks, kui keegi annetab bhikkhule süüa, ei ole võimalik, et tema hea teo vilja läheks kellelegi teisele „üle“. Kui midagi sellist esineb hilisema päritoluga tekstides, pärineb see kultuurispetsiifilisest uskumusest, rahvajuttudest või dhamma, kamma ja *kamma-vipāka* seaduspära toimimise väärinimistimisest, ega esinda Buddha autentset dhammat. „Deeva sõnumitooja suttas“⁵¹ õpetab Buddha, et kuna inimese tehtud halba tegu pole toime pannud ei tema ema, isa, vend, õde, sõber, tema kaaslane, sugulane, erakrändur, braahman, ega deeva, vaid halva teo teeb tema ise, siis kogeb teole vastavat vilja ainult tema ise.

Miks tuleb valest kamma õpetusest hoiduda?

Buddha õpetas eksitavast teo ja vilja õpetusest hoiduma. „Suur teo jaotuse sutta“⁵² kirjeldab rändaja Potaliputta (Potali poja) ja Auväärse Samiddhi kohtumist viimase metsahüti (*arañña-kuṭi*)⁵³ juures. Äsja kodu hüljanud Potali poeg ütleb Auväärsele, et kuulis Gootama enda huulilt dhammat, mille kohaselt kehapõhised teod (*kāya-kamma*) ja kõnepõhised teod (*vacī-kamma*) on tühised (*mogha*) ehk eksiarvamusest tulenev vale vaade ning ainult meelepõhised teod (*mano-kammameva saccan*) on tõelised. Kui Auväärne Samiddhi seda kuulis, lausus ta koheselt:

⁵² „Mahākammavibhāṅga-sutta“ MN 136.

⁵³ *arañña* mets + *kuṭi* bhikkhu eluruum, väike onn või majake.

⁵¹ „Devadūta-sutta“ MN 130.

” Sõber Potaliputta, ära nii räägi! Ära Bhagavatile vastandu (ära räägi vastupidist sellele, mida Bhagavat on rääkinud)! Ära suurepärast Bhagavatti laima! Bhagavat ei ole seda rääkinud!”

Kinnitamata ja vastandumata Potali pojale, läks Auväärne Samiddhi Auväärse Ānanda juurde palvega, et Buddha selgitaks täpsemalt teo olemust. Kui vestluse juures viibinud Auväärne Udāyī avaldas arvamust, et ehk oli Potali poeg mõistnud valesti Bhagava õpetust, mille kohaselt kõik mida tuntakse/tunnetakse on dukkha (*yam kiñci vedayitam tam dukkhasmin*), tõdes Buddha: „Ānanda, näed nüüd kuidas Udāyī, see pettekujutluses inimene, on eksiteel“. Seejärel õpetas Buddha, et teo ja vilja ilmnemise seisukohast saab inimesed neljaks jaotada.

1. On inimesi, kes käituvad 10 kõlbetul moel: hävitavad elu, võtavad mida pole antud, on seotud naudinguid pakkuva vale käitumisega, räägivad valet, kõnelevad laimu, kõnelevad karmilt ning jutustavad tühjast ja viljatust, on himulised, kuritahtlikud ja omavad valesid vaateid. Peale

keha surma toimub nende uus sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas – sel juhul peavad nad vale vaate mõjul olema kas enne surma või surma hetkel toime pannud dukkha tunnet põhjustanud kurja teo, mida kogeti kui dukkha tunnet põhjustanud kurja tegu. Selle teovili ilmneb kas nähtavas olemasolus (*dittheva*), st käesolevas elus, järgmises (*apare*) ilmnemises või mõnes hilisemas ilmnemises (*pariyāye*).

2. On inimesi, kes samuti käituvad eelnevalt loetletud kümnel kõlbetul moel, kuid peale keha surma ilmnevad nad uuesti õnnelikus taevases maailmas (*sugatim saggam lokam*) – sel juhul peavad nad olema kas enne surma või surma hetkel toime pannud õnne tunnet põhjustanud hüvelise teo (*kalyāṇa-kammam sukha-vedanīya*), mida kogeti kui õnne tunnet põhjustanud hüvelist tegu. Selle teovili ilmneb kas nähtavas olemasolus, järgmises ilmnemises või mõnes hilisemas ilmnemises.
3. On inimesi, kes keelduvad (*paṭivirata*) elu hävitamisest, mitteantu võtmisest, naudinguid pakkuvast valest käitumisest, vale rääkimisest, laimu kõnelemisest, karmilt kõnelemisest ning

tühjast ja viljatust jutust, himust, kuritahtlikkusest ja valedest vaadetest ning peale keha surma ilmnevad nad uuesti õnnelikus taevases maailmas (*sugatim saggam lokam*) – sel juhul peavad nad olema kas enne surma või surma hetkel toime pannud õnne tunnet põhjustanud hüvelise teo (*kalyāṇa-kammaṃ sukha-vedanīya*), mida kogeti kui õnne tunnet põhjustanud hüvelist tegu. Selle teovili ilmneb kas nähtavas olemasolus, järgmises ilmnemises või mõnes hilisemas olemasolus.

4. On inimesi, kes samuti käituvad eelnevalt loetletud 10. kõlbelisel moel, kuid peale keha surma toimub nende uus sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas – sel juhul peavad nad vale vaate mõjul olema kas enne surma või surma hetkel toime pannud dukkha tunnet põhjustanud kurja teo (*pāpa-kammaṃ dukkha-vedanīyam*), mida kogeti kui dukkha tunnet põhjustanud kurja tegu. Selle teovili ilmneb kas nähtavas olemasolus, järgmises ilmnemises või mõnes hilisemas ilmnemises.

Buddha selgitas, et kui taevase silmaga nägemise võime saavutanud joogi näeb, et mõned oskamatuid

tegusid teinud inimesed sünnivad uuesti õnnelikus taevases maailmas ja oskuslikke tegusid teinud sünnivad uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas, võivad nad ekslikult arvata, et teo iseloom ei ole seotud uue sünni vallaga, või et selline uus sünd on reegel ja nii alati juhtubki ning hakata õpetama sellekohast valet dhammat. Kuigi kõlbeline käitumine juhib uue sünni õnnelikku taevasesse maailma, võib varasemates eludes toime pandud kõlbetu teovilja küpsemise tulemusel toimuda inimese uus sünd ka apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. Kõlbetu käitumine juhib uue sünni küll niraja valda, kuid varasemates eludes toime pandud kõlbelise teovilja küpsemise tulemusena võib inimese uus sünd toimuda ka õnnelikus taevases maailmas.

Millest sõltub teo mõjukus?

Teo ja vilja seisukohast võib olla tegu kas:

1. mõjuta ja ilmnedu mõjuta,
2. mõjuta, kuid ilmnedu mõjuga,
3. mõjuga ja ilmnedu mõjuga, või
4. mõjuga, kuid ilmnedu mõjuta.⁵⁴

„Üldise suttas“⁵⁵ jaotab Buddha teod neljaks:

1. tume tegu tumeda viljaga,
2. ere tegu ereda viljaga,
3. tume ja ere tegu tumeda ja ereda viljaga,
4. ei tume ega ere tegu ei tumeda ega ereda viljaga, mis juhib teo ammendumiseni.

⁵⁴ „Mahākammavibhaṅga-sutta“ MN 136.

⁵⁵ „Samkhitta-sutta“ AN 4.232.

„Üldise suttale“ järgnevas „Üksikasjalikumas suttas“⁵⁶ täpsustab Buddha, et (1) **tume tegu tume-da viljaga** on kehamoodustistega, kõnemoostustistega või meelemoodustistega toime pandud valulik (*sabyābajjha*) tegu, mis juhib valulisse maailma ja valulisse kokkupuutesse (*phassā*), kus kogetakse ainult dukkhat (*ekanta-dukkha*), nagu näiteks nirajas. (2) **Ere tegu ereda viljaga** on kehamoodustistega, kõnemoostustistega või meelemoodustistega toime pandud mittevalulik (*abyābajjha*) tegu, mis juhib mittevalulisse maailma ja mittevalulisse kokkupuutesse, kus kogetakse ainult õnne (*ekanta-sukha*). (3) **Tume ja ere tegu tumeda ja ereda viljaga** on kehamoodustistega, kõnemoostustistega või meelemoodustistega toime pandud nii valulikud kui mittevalulikud teod, mis juhivad maailma, kus esineb nii dukkhatunne kui ka õnnetunne, nii valus kokkupuude kui õnnelik kokkupuude ning kus kogetakse nii dukkhat kui õnne. (4) **Ei tume ega ere tegu ei tumeda ega ereda viljaga**, mis juhib teo ammendumiseni on oskuslikul tahtel põhinev (*cetanā*) loobumine tumeda viljaga tumedast teost, ereda viljaga eredast teost ning tumeda ja ereda viljaga tumedast ja eredast teost.

⁵⁶ „Vitthāra-sutta“ AN 4.233.

Sama põhimõtte on toodud ka „Pimedusest pimedusse suttas“⁵⁷, kus Buddha jaotab inimesed neljaks:

1. pimedusest pimedusse suunduja,
2. pimedusest valgusesse suunduja,
3. valgusest pimedusse suunduja,
4. valgusest valgusesse suunduja.

(1) **Pimedusest pimedusse suunduja** sünnib madalas suguvõsas kas bambusekorjajate, jahimeeste, korvikandjate, rattasõitjate (rikšade) või jäätmete koristajate perre, kus on vaesus, vähe toitu ja jooki, kus valitsevad rasked olud ning kus riideid ja peavarju on raske leida. Ta on halva jumega, halva välimusega, küürakas või raskest haigusest rõhutud, pime, moondunud, lombakas või vigane. Ta ei saa kingituseks toitu, jooki, rüüsid, sõidukeid, vanikuid, lõhnasalve, sobivaid magamis- ja eluasemeid ega valgusteid ning tema keha-, kõne- ja meelepõhised teod on dukkhat toivad (*duccarita*). Peale keha surma sünnib ta uuesti apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. (2) **Pimedusest valgusesse suunduja** sünnib samuti madalas suguvõsas, vaeses

⁵⁷ „Tamotama-sutta“ AN 4.85. Sarnase jaotuse toob ära ka „Chalabhijāti-sutta“ AN 6.57, kus inimesed on uue sünni alusel jaotatud kuude klassi.

peres, halva väljanägemisega ega saa kingitusi, kuid tema keha-, kõne- ja meelepõhised teod on õnne toovad (*sucarita*). Peale keha surma sünnib ta õnnelikus taevases maailmas. (3) **Valgusest pimedusse suunduja** sünnib *khattiya* kõrges suguvõsas, braahmanite kõrges suguvõsas või majaomaniku kõrges suguvõsas, mis on rikas, suure varaga, suure omandiga, kus on külluses kulda, hõbedat ja tagavara (ressursse, vahendeid), külluses kinnisvara ja omandeid ning külluses raha ja teravilja. Ta on ülima vormiga (inimeste maailmas hea kehaehitusega) (*abhi-rūpa*), meeldiv vaadata, armsa väljanägemisega, lootosetaolise (st värske, valge või õhetava) jumega. Tal on toitu, jookke, rüüsid, sõidukeid, vanikuid, lõhnasalve, sobivaid magamis- ja eluasemeid ning valgusteid. Kuna aga tema keha-, kõne- ja meelepõhised teod on dukkhat toovad, sünnib ta peale keha surma uuesti apaaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas. (4) **Valgusest valgusesse suunduja** sünnib kõrges suguvõsas, rikkas peres, on hea väljanägemisega ja saab kingitusi. Tema keha-, kõne- ja meelepõhised teod on õnne toovad ning peale keha surma sünnib ta uuesti õnnelikus taevases maailmas.

Kas soov sündida mingis vallas täitub?

Vaid oskuslikud soovid saavad täituda. Buddha on õpetanud, et vale vaate korral soovid ei täitu. „Bhūmija sutta“⁵⁸ õpetab Buddha, et juhul, kui soov rajaneb valel vaatel ja sellest tekkinud valel mõttel, valel kõnel, valel teol, valel eluviisil, valel püüdlusel, valel teadlikkusel või valel keskendusel (= *kamma*), siis ei ole võimalik, et see kannaks soovitud vilja (= *vipāka*). Kui soovid rajanevad aga õigel vaatel, õigel mõttel jne ning inimene elab kõlbeliselt, käitub brahmalikult (*brahma-cariya*)⁵⁹ ning püüdleb neil omadustel rajanevate soovide poole, siis varem või hiljem tema soov ka täitub.

Samas põhjusel mõjutab meele arendamine koos mingis vallas uuesti sündimisest mõtlemisega uut sündi. „Moodustiste saavutuse sutta“⁶⁰ selgitab Buddha **kaheksat annetuspõhist ilmnemist** (*aṭṭha dānūpapattiyo*) järgmiselt. Kui inimene puhastab ja arendab meelt mõeldes sündimisele mingis vallas, siis

⁵⁸ „Bhūmija-sutta“ MN 126.

⁵⁹ Brahmalik tähendab kõrgemale jumal Brahmale omast, kõlbelist käitumist, aga ka naise ja rikkuse (omandi) puudumist, vaenutust, muretust, rikkumata teadvust ja mõjukust; vt „Tevijja-sutta“ DN 13; KN Dhṛp 383-423.

⁶⁰ „Saṃkhārapapatti-sutta“ MN 120.

oskusliku meele omaduste ja mõtlemise koosmõjul see ka ilmneb. Kui bhikkhul on usk (*saddhā*), kõlblus (*sīla*), õppimus (kuulmise teel saadud teadmised) (*suta*), heldus (*cāga*) ja tarkus (*paññā*) ning ta arendab keskendust sooviga sündida uuesti peale keha surma kas – (1) *khattiya* hõimus braahmanina, (2) *cātumahārājikā* deevade, (3) *tāvatisā* deevade, (4) *yāmā* deevade, (5) *tusitā* deevade, (6) *nimmānarati* deevade, (7) *paranimmitavasavattī* deevade või (8) mõnes kõrgemas brahmana kehastunud deevade maailmas (*brahmakāyikā devā*) – ning ta elab, arendab ja suurendab sellekohaseid moodustisi (*samkhārā*), siis oskuslike ja kõlbeliste meeleomaduste ning soovi koosmõjul ka soovitud kohas uus sünd ilmneb. Kui aga uuesti sündimise asemel soovib bhikkhu, et ta saavutaks tulvade lõppemises tulvadeta vabanemise (*āsavānam khayā anāsavaṃ*)⁶¹, teadvuse vabanemise (*ceto-vimutti*), tarkuse vabanemise (*paññā-vimutti*), dhamma nägemise (*ditṭheva dhamme sayam*), ülimald teadmised ja tõe realiseerumise/nägemise ning sellises saavutuses viibimise (*abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati*) ja arendab õige dhamma kohaselt usku, kõlblust, teadmisi, heldust, tarkust ja keskendust, siis piisava oskusliku pingutuse tulemusel ta ka soovitu saavutab.

⁶¹ S.t. et on arendanud välja neli vormide džhaanat ja teostanud neli vormitut saavutust; vt „Vimokkhakathā“, „Niddesa“ Ps 1.5.2.

Kas iga tegu kannab vilja?

„Esimeses tahtlikus suttas“⁶² õpetab Buddha, et ei ole oelnud, et kavatsuslikult (*sañcetanikāna*) tehtud ja kogunenud tegu muutub mõjutuks ja dukkha lõpeb ilma selle vilja kogemata ning selgitab, et on olemas

1. kolme tüüpi kehalisi tegevusi,
2. nelja tüüpi kõnelisi tegevusi,
3. kolme tüüpi meelelisi tegevusi.

Kolm esimest kehalist tegevust on identsed kolme esimese kõlblusjuhise ja arija kaheksaosalise tee neljanda osa ehk õige teoga. Järgnevad neli kõnelist käitumist on identsed kaheksaosalise tee kolmanda osaga, milleks on õige kõne, millest esimene on identne viie kõlblusjuhise neljanda juhisega. Järgnevast kolmest meelega seotud käitumisest kaks esimest on sarnased arija kaheksaosalise tee teise osaga

⁶² „Paṭhamasañcetanika-sutta“ AN 10.217.

ehk õige mõttega ja viimane on identne arija kaheksaosalise tee esimese osaga, milleks on õige vaade. Kuna virgumise seisukohast on õige vaade teo olemusest (*kammassakatā sammā-diṭṭhi*) määrava tähtsusega ja kuna iga tegu, ka kõige väiksem, mida kogetakse hea või halvana, toob kaasa teole vastava vilja, õpetas Buddha:⁶³

᳚ ᳚ *Āra arva: „Pälvimused ei minu juurde tagasi tule“.*

Langevad veetilgad täidavad isegi suure veeanuma.

Arukas täidab end pälvimustega ka siis, kui neid vähehaaval koguneb.

Āra arva: „Kuri ei minu juurde tagasi tule“.

Langevad veetilgad täidavad isegi suure veeanuma.

Lapsik täidab end kurjaga ka siis, kui see vähehaaval koguneb.“

Kuidas teiste õnnest ja kannatusest õppida?

Teiste õnnetuse ja õnne vaatlemine ja uuesti sansaarasse sündimisest mõtlemine jõustab virgumisteostust. See, et olendite õnn ja õnnetus on nende endi tegude vilja, ei tähenda, et kannatusi nähes tuleks neisse suhtuda parastavalt või hoolimatult.

Buddha õpetas kannatusi nähes enesele meenutama, et sansaaras ringlemine on avastamatu algusega (*anamataggoyam, bhikkhave, saṃsāro*), kus esimene mitteteadmissetakistus (*avijjā-nīvaraṇā*) ega esimene ihakõidik (*taṇhā-saṃyojanā*) ei ole leitav. Sestap, kui bhikkhu näeb meelelist või kehalist kannatust (*duggatam durūpeta*) või meelelist või kehalist õnne (*sukhitam susajjitam*), tuleks tal endale meenutada, et me kõik oleme selles sünni-surma rattas ringeldes kogunud loendamatu aja jooksul samu rõõme ja samu

⁶³ KN Dhṛ 121-122

kannatusi. Selline mõtlemine aitab kaasa kõikide moodustiste hävitamise ning kiretuse, vabanemise ja lõpliku vaibumise saavutamisele.⁶⁴

Kas kamma seaduspära on võimalik lõpuni mõista?

Kamma ja vilja seaduspära on keerukas, ühest olemasolust teise ulatuv pidev, dünaamiline nähtus, mis kestab kamma lakkamiseni. Kuigi teo ja vilja seaduspära võib olla lihtne mõistusega haarata, on seda raske näha, kuna virgumata meel ei saa dhammasilma puudumisel olla vahetuks kammaprotsesside tunnistajaks. Ühe teo tagajärg võib ilmnedate teiste tegude keeruka seosena ja seda ka järgmistes olemasoludes. Virgumata meel ei saa näha vilja täpseid ja vahetuid põhjuseid. Kuna täna avalduv on selles või ka eelmises elus toime pandud tegude vältimatu tagajärg, siis ei ole võimalik omistada konkreetsele olukorrale üht ja ainukest põhjust.

Tegu ja teovili on nagu õunapuu ja õunaseeme – õun kasvab puust, mis on omakorda idanenud seemnest. Õunapuu lehed ja õied on nagu vältimatu tagajärg.

⁶⁴ Vastavalt: „Sukkhita-sutta“ SN 15.12 ja „Duggata-sutta“ SN 15.11.

Nähtav on vaid teo tagajärg (*kamma-vipāka*), mis on seemnest võrsunud, kuid milline oli seeme (*kamma*), võib vaid aimata.

„Mõeldamatu suttas“⁶⁵ õpetab Buddha, et on olemas neli mõeldamatut (*cattārimāni acinteyyāni*), milleks on mõtlemine:

1. Buddha sfäärist/asukohast (*buddha-visaya*),
2. džhaana sfäärist/asukohast (*jhāna-visaya*),
3. teoviljast (*kamma-vipāka*),
4. maailmast (*loka-cintā*).

Neist neljast ei peaks bhikkhu sügavuti mõtlema, sest see võib kaasa tuua hullumeelsust (*ummāda*) ja asjatut pinget (*vighāta*). Kuna teo ja selle viljade vahetu seose selge mõistmine on väljaspool mõtlemisvõimet, on mõistlik kamma seadusest mõtlemisel piirduda vaid sellega, mida Buddha ise õpetas.

Kas ettemääratus ehk saatus on olemas?

Spekulatsioonid selle kohta, mis on „ette määratud“ või „saatus“ ning mis ei ole, pole dhamma seisukohast oskuslikud. Materiaalse, tingitud olemasolu põhjuseks on mineviku kamma. See on nagu tendentside kogum, mis kallutab käitumist kindlas suunas ja põhjustab sarnaste suundumuste akumulatsiooni. Iseenesest ei tähenda see aga, et inimene on mineviku teo ja selle tendentside igavene vang. Inimesel on olemas valikuvabadus ning kas ja kui, siis kuidas ta seda kasutab, sõltub inimesest endast.

Kui kamma on põhjustatud meelt reostavatest tulvade (*āsavā*), köidikutest (*saṃyojana*) ja plekkidest (*kilesa*), siis dhamma on nagu puhastusaine, mille abil on võimalik meel mustusest puhastada. Kas inimene otsustab dukkhas edasi elada või meelega puhastada ja dukkhas vabaneda, ei ole seotud

⁶⁵ „Acinteyya-sutta“ AN 4.77.

saatuse ega ettemääratusega, vaid inimese enda valikuga. Dhamma ja kamma ei ole vastandid, vaid on ühe ja sama reaalsuse kaks ilmingut, nagu ühe ja sama mündi kaks poolt. Kes on mõistnud dhammat, teab, kuidas vabaneda kammast.

Täname!

On olemas kolm pälvimusliku (*puñña*) käitumise alust. Millised kolm?

” Annetamine (*dāna*) on pälvimusliku käitumise alus, kõlblus (*sīla*) on pälvimusliku käitumise alus ja arendamine [*meditatsioon*] (*bhāvanā*) on pälvimusliku käitumise alus. Need kolm on pälvimusliku käitumise alused.”

(„Itivuttaka-pāli“ 60)

Eesti Theeravaada Sangha on mittetulunduslik Buddha dhamma tõlkimise ja jagamise ning meele arendamise võimalust pakkuv organisatsioon, mille tegevus saab toimuda ainult tänu annetustele. Kõik meie kursused, laagrid ja trükised on annetuspõhised. Kui soovid kaasa aidata vägivallatuse ja virgumise õpetuse jagamisele, võetakse Sinu annetus tänuga vastu.

Vabatahtliku annetuse võib teha:

- üritustega (laagritega, koolitustega, kursustega, meditatsiooniretriitidega jms) seotud kulude katmiseks
- toidu annetamiseks keskuses resideerivatele munkadele
- elektri, maamaksu jms eest tasumiseks
- munkadele ravimite ostmiseks
- keskusele vajalike seadmete ostmiseks
- Buddha õpetuse trükkimiseks või suusõnaliseks levitamiseks

Ülekande tegemiseks vajalik info

Saaja: Eesti Theeravaada Sangha MTÜ
Pank: LHV Pank
Pangakonto: EE667700771001342232

Kontaktid

Telefon: +372 511 1115
Koduleht: www.sangha.ee
Email: info@sangha.ee

EESTI THERAVAADA SANGHA TEGEVUSED

KEVAD

- Iganädalased dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Ülenädalased nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2-5 päeva
- Lühiajaline munkade ordinatsioon, 10 päeva

SUVI

- Iganädalased dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Ülenädalased nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2-5 päeva
- Noorte mõtluslaager esmakordsetele osalejatele, 5 päeva
- Noorte mõtluslaager korduvosalejatele, 3-5 päeva

- Kasinale keskendumise retriit esmakordsetele osalejatele, 3 päeva
- Kasinale keskendumise retriit korduvasalejatele, 5 päeva

SÜGIS

- Iganädalased dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Ülenädalased nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2-5 päeva
- Noore pere meditatsiooniretriit, 2 päeva

TALV

- Iganädalased dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Ülenädalased nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2-5 päeva
- Noorte kultuurireis Aasiasse, 10-15 päeva (ainult noorte mõtluslaagris osalenutele)
- Aastalõpu meditatsiooniretriit, 3-5 päeva

KESKENDUMISOBJEKTID

- kehast, tunnetest, teadvusest ja dhammadest teadlikkuse loomine ja arendamine (*sati-paṭṭhānā bhāvanā*)
- sõbralikkuse arendamine (*mettā bhāvanā*)
- kuue meeespidamise arendamine (*cha-anussati*)
- nelja värvikasina teel keskenduse arendamine (*kaṣiṇa bhāvanā*)

OSALEMISTINGIMUSED

- laagris ja retriitidel elektrooniliste nutiseadmete mittekasutamine
- viie kõlblusjuhise vastuvõtmine
- kogu retriidi kestel vaikuse hoidmine ja silmsideme vältimine

ÕPETAJAD

- Auväärne Thitañāna (Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias. Dhamma ja meditatsiooni õpetaja)

- Auväärne Sudhamma
(Dhamma, paali keele ja meditatsiooni õpetaja
Sri Lankalt)
- Auväärne Thitamedha
(Maarek Lind, BA õpingud budoloogias)
- Mettābodhi
(Taavi Oolberg, Meditatsiooni õpetaja)
- Külalisõpetajad Tai Kuningriigist, Birmast,
Sri Lankalt ja mujalt

VABATAHTLIKUD

Vabatahtlikuna WDS Aegna Meelearenduskeskuses töötamine on suurepärase võimaluse osaleda meie töös ja praktikates ning kohtuda teistest maadest pärit dhamma õpetajate ja autentse virgumistee teostajatega.

Vt täpsemalt: www.sangha.ee

„Dhamma kink ületab kõik kingid“

„sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti.“

Dhp 354.

Raamatu ilmumist toetasid:

Monica Thaddey

Printstart

Pae 8, 11414 Tallinn

+372 644 05 66, +372 555 15 104

printstart@printstart.ee

Kamma (sanks: *karma*) ehk tegu on oluline mõiste Buddha õpetuses, mis viitab põhjus-tagajärg seaduspärale ja ütleb: „Nagu tegu, nii vilid“, ehk „Mida külvad, seda lõikad“.

Kamma seaduspära ei ole kõrgema jõu, müstilise olendi ega jumala poolt määratud karistus ega autasu, mille inimene peab jõuetult alludes vastu võtma. Kamma on inimese enda poolt minevikus või olevikus tehtud tahteline tegu, mille vilid naaseb ühel või teisel moel kas selles või järgneva(te)s olemasolu(de)s teo tegija juurde tagasi. Oskamatud teod toovad valulisi ja soovimatuid vilju ning oskuslikud toovad õnnestavaid ja soovitud tagajärgi.

Kamma ei ole igavene ega saatuslik, vaid see põhineb meie valikutel ja võib muutuda läbi teadliku valiku ja vaimse arengu. See, kes arendab õige vaate kohaselt tarkust, kõlblust ja keskendust, saavutab varem või hiljem kõikide vaevade ja kannatuste lakkamise, virgumise ning vaibumise. Rahuküllast kulgemist.

Thitañāṇa
Eesti Theeravaada
Sangha asutaja ja juht

